

RESUMÉ

Evaluering af korte uddannelsesaftaler i erhvervsuddannelserne

Denne rapport afdækker, hvordan korte uddannelsesaftaler påvirker kvaliteten af praktikoplæringen på erhvervsuddannelserne. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har undersøgt, hvilke udfordringer og potentialer elever, virksomheder og uddannelser oplever ved de korte uddannelsesaftaler. Evalueringen sætter fokus på brugen af korte uddannelsesaftaler på fire forskellige uddannelser, der har oplevet en vækst de seneste år. De fire uddannelser er smedeuddannelsen, frisøruddannelsen, mekanikeruddannelsen og tømreruddannelsen.

Relevans, faglig kontekst og målgruppe

Det har længe været en politisk målsætning at gøre erhvervsuddannelserne til et mere attraktivt ungdomsuddannelses tilbud og dæmme op for frafaldet fra uddannelserne, blandt andet ved at øge kvaliteten af uddannelserne og ved at skaffe flere praktikpladser til eleverne. Derfor har man indført mere fleksible og kortvarige praktikformer, som skulle gøre det mere overskueligt for virksomhederne at ansætte elever i kortere tid og dermed gøre det muligt for flere elever at gennemføre deres uddannelse med en praktikplads.

EVA's evaluering sætter fokus på, hvordan de korte uddannelsesaftaler, som for mange uddannelser er i stigning og for enkelte uddannelser er den mest benyttede aftaletype, påvirker sammenhængen i elevernes praktikuddannelse, deres læring samt deres motivation og trivsel. Evalueringen tager udgangspunkt i, at tidligere undersøgelser har peget på vigtigheden af at skabe en god kobling mellem elevernes læring i skole og praktik. Det har ikke tidligere været undersøgt, hvilken rolle det spiller for kvaliteten og sammenhængen, at eleverne har forskellige uddannelsesaftaler undervejs.

Rapporten henvender sig primært til de faglige udvalg og Undervisningsministeriet, der har det overordnede ansvar for at sikre kvaliteten på erhvervsuddannelserne. Rapporten giver desuden et godt vidensafsæt til de aktører, der i det daglige arbejder med praktikpladssøgning og oplæring i praktikken, dvs. praktikvirksomhederne og de ansvarlige for erhvervsskolernes praktikpladsopsøgende arbejde.

Resultater

Helt overordnet viser EVA's evaluering, at brugen af korte aftaler er blevet en attraktiv aftaletype for mange praktikvirksomheder. For uddannelserne til smed, frisør, tømrer og mekaniker er der sket en fordobling af andelen af praktikvirksomheder med elever med korte uddannelsesaftaler fra 23 % i 2011 til 46 % i 2015. Mange virksomheder vælger dog at forlænge uddannelsesaftalerne med eleven én eller flere gange, når den korte aftale er udløbet.

Der er dog ikke samtidig sket en nævneværdig stigning i antallet af virksomheder, der ansætter elever fra de fire uddannelser, der er i fokus i undersøgelsen. Derimod viser evalueringen, at stigningen i brugen af korte aftaler langt hen ad vejen erstatter ordinære uddannelsesaftaler, hvor der har været et tilsvarende fald. Dermed ser intentionen om at sikre, at flere virksomheder bidrager til at tage et oplæringsansvar, ikke umiddelbart ud til at være indfriet med den øgede brug af korte aftaler.

To hovedårsager til de korte uddannelsesaftalers popularitet

Evalueringen peger på, at der er to hovedårsager til, at de korte uddannelsesaftaler er blevet mere populære:

- 45 % af virksomhederne i EVA's undersøgelse foretrækker de korte uddannelsesaftaler, fordi de er mindre belastende for virksomhedernes økonomi.
- 79 % af virksomhederne i EVA's undersøgelse indgår korte uddannelsesaftaler, fordi det er nemmere for dem at afbryde oplæringen af en elev end i forbindelse med en ordinær aftale.

De korte aftaler fungerer dermed ofte som en form for udvidet prøvetid for virksomhed og elev, også selvom der med en prøvetid i alle aftaler allerede er indlejret en mulighed for at afslutte ansættelsen inden for de første tre måneder.

Evalueringen viser samtidig, at mange elever i realiteten får forlænget deres korte aftale med en ny kort aftale i samme virksomhed. Der er forskel på, hvor mange elever der typisk får forlænget en kort aftale – på tømreruddannelsen er der eksempelvis flere elever med korte aftaler i flere forskellige virksomheder end på de tre andre uddannelser i EVA's undersøgelse.

Sværere at sikre, at eleverne lærer det, de skal

Den øgede brug af korte aftaler gør det vanskeligere at sikre, at eleverne lærer det, der er meningen, i løbet af deres praktikuddannelse. Det viser evalueringen. Fx angiver 37 % af de oplæringsansvarlige i virksomhederne, at de savner viden om, hvad eleverne allerede har lært, når de starter i en kort aftale hos dem. 18 % af de oplæringsansvarlige kender ikke praktikmålene for den pågældende uddannelse, ligesom 44 % af de oplæringsansvarlige har behov for mere viden om, hvilke praktikmål eleverne særligt skal arbejde med i løbet af en kort aftale.

Elever har i dag selv et stort ansvar for at sikre, at der er en stigende sværhedsgrad i forskellige opgavetyper, når deres praktik finder sted i forskellige praktikvirksomheder. Det kan fx betyde, at det kan være op til eleven selv at bede om specifikke opgaver, som bedre understøtter elevens faglige udvikling – et ansvar, som kan være en udfordring for nogle elever at løfte.

Elever savner feedback og dialog

Et vigtigt element i elevernes læring i forbindelse med en kort aftale er, at de får en god og konstruktiv feedback med fokus på, hvad de allerede kan, og hvad de skal lære. Evalueringen peger på, at ikke alle elever får den fornødne feedback.

Interview med elever i undersøgelsen viser, at eleverne kan savne dialog med virksomheden på tre niveauer: ved indgangen til uddannelsesaftalen, undervejs og ved afslutningen af uddannelsesaftalen. Når de starter i virksomheden, kan de savne en dialog om, hvad de allerede har lært, og hvad de nu skal lære i praktiktiden. Undervejs i forløbet vil mange elever gerne have mere feedback og

respons på deres opgaveløsning, og ved afslutningen af uddannelsesaftalen ønsker de ofte en afsluttende dialog om deres læring. Der bliver i evalueringen peget på, at en del elever oplever, at de ikke får en tilbagemelding på, hvorfor de er blevet fravalgt, hvis virksomheden beslutter ikke at forlænge med en ny uddannelsesaftale.

Frafaldet er lidt større i forbindelse med korte uddannelsesaftaler

Frafaldet blandt elever med korte uddannelsesaftaler er lidt større end frafaldet blandt elever med ordinære aftaler. Undersøgelsen viser, at der for elever med mindst en kort uddannelsesaftale er en frafaldsrisiko, der er 18 % højere – eller 3 procentpoint højere – sammenlignet med elever, der har en ordinær aftale. Undersøgelsen peger dermed på, at der er en lidt større fastholdelsesudfordring for de elever, der indgår en kort aftale. Det øgede frafald blandt elever med korte uddannelsesaftaler kan hænge sammen med, at nogle elever ikke oplever at få at vide, om de er dygtige nok, og at de oplever en usikkerhed med hensyn til, om de også efterfølgende kan få en praktikplads.

Eleverne kan både demotiveres og motiveres af en kort uddannelsesaftale

Elevernes motivation i relation til deres uddannelse kan påvirkes negativt af, at eleverne har en kort aftale. For nogle elever er det demotiverende ikke at vide sig sikker på, om aftalen forlænges, og bekymringen kan blandt andet komme til udtryk som en faglig usikkerhed – hvor eleven er bange for at lave fejl eller gøre noget forkert. Det er dog ikke alle elever, der oplever, at det påvirker deres motivation at have en kort uddannelsesaftale, som de ikke kan være sikre på, forlænges. Nogle elever oplever det således, at den kortere tidsramme giver dem et positivt pres i forhold til at yde en ekstra indsats.

Perspektivering

Den øgede brug af korte aftaletyper og flere skift mellem praktikvirksomheder medfører et større behov for at sikre, at der er en rød tråd i elevens læring igennem den samlede praktiktid.

Det er her vigtigt, at nogen har det samlede overblik over, hvad eleverne lærer i praktikperioderne, og at praktikvirksomhederne ved, hvad eleven kan ved start. Tilsvarende er det vigtigt, at der placeres et tydeligt ansvar for, at eleverne lærer det, de skal, og at de får den feedback, de har behov for i deres uddannelse.

Kvalitetssikringen af praktikken er i dag placeret hos de faglige udvalg. For at understøtte en gennemsigthed og kontinuitet i elevens læring fastlægger udvalgene de praktikmål, der gælder for uddannelsen, og udarbejder de såkaldte praktikerklæringer, som er det redskab, der skal beskrive og overlevere elevens læring i en praktikperiode i forhold til de gældende praktikmål.

Evalueringen viser, at der i dag ikke er placeret et tydeligt ansvar for at samle op på elevernes læring på tværs af praktikperioder eller for at aftale, hvad der særligt skal være i fokus i praktikperioden. Nogle praktikpladskonsulenter på erhvervsskolerne har fokus på at understøtte sammenhængen, men det er langt fra alle. Samtidig er de eksisterende praktikerklæringer, der skal følge op på elevernes læring, af meget svingende kvalitet og anvendelighed.

Anbefalinger

EVA's anbefalinger tager afsæt i de uddannelser, der indgår i evalueringen. Men de vil også være relevante for andre uddannelser, hvor der sker en stigning i brugen af korte uddannelsesaftaler og andre fleksible aftaletyper.

Anbefalinger til Undervisningsministeriet og de faglige udvalg

- I dag er ansvaret for, at der er en sammenhæng mellem det, eleverne lærer, når de er i praktik i forskellige virksomheder, ikke placeret tydeligt. Derfor anbefaler EVA, at Undervisningsministeriet og de faglige udvalg overvejer at placere ansvaret for at følge med i elevernes læring på tværs af forskellige praktikvirksomheder hos erhvervsskolerne, idet de har de bedste forudsætninger for at tage ansvaret.
- Det, eleverne skal lære i praktiken, og som er fastlagt i praktikmålene for uddannelsen, tager udgangspunkt i, at den samme virksomhed følger elevens progression igennem hele uddannelsen. Rammerne er ikke tilpasset de mere fleksible former for praktikforløb. Derfor anbefaler EVA, at Undervisningsministeriet og de faglige udvalg fastlægger en ramme for praktikoplæring, der er tilpasset de nye former for praktikforløb, og som kan foregå i forskellige praktikvirksomheder. Dette kan fx handle om i uddannelsesordningen at fastlægge vejledende praktikperiodemål eller vejledende niveauer for praktikmål inden for de enkelte praktikperioder i løbet af en uddannelse.
- De korte aftalers stigende popularitet skyldes blandt andet, at virksomhederne ønsker at se eleverne an i en længere periode end den tremåneders prøvetid, der indgår i enhver uddannelsesaftale. En del af eleverne får forlænget den korte aftale med endnu en kort aftale. Med trepartsaftalen bliver det kun muligt at indgå to korte aftaler med samme elev, hvorefter der skal indgås en restaftale, hvis virksomheden ønsker at beholde eleven. EVA anbefaler, at man følger denne ændring nøje og overvejer, om det ikke vil være tilstrækkeligt, at en virksomhed kun kan indgå én kort aftale med den samme elev, hvorefter en forlængelse skal være en restaftale.
- De redskaber, som i dag har til formål at samle op på elevernes læring på tværs af praktikperioderne, de såkaldte praktikerklæringer, er af en meget svingende kvalitet og anvendelighed med hensyn til at følge elevernes læring og progression på tværs af praktikperioder og uddannelsesaftaler. Derfor anbefaler EVA, at Undervisningsministeriet og de faglige udvalg sikrer, at der bliver udarbejdet gode redskaber til at følge elevens læring på tværs af forskellige praktikvirksomheder og uddannelsesaftaler. I dette arbejde vil der være behov for løbende at følge op på, om erklæringerne virker efter hensigten, og hvordan de skal udvikles.

Anbefalinger til skoler og virksomheder

- De fleksible praktikformer betyder, at eleverne kommer i praktik i flere virksomheder, og at der ikke længere nødvendigvis er én virksomhed, der har et overblik over, hvad eleven har lært og skal lære i løbet af praktikuddannelsen. Derfor anbefaler EVA, at skolerne følger med i elevernes læring på tværs af forskellige praktikvirksomheder og uddannelsesaftaler og videformidler det til den nye praktikvirksomhed, eleven starter i.
- Den øgede brug af korte uddannelsesaftaler har betydet, at det er blevet vanskeligere at sikre, at der er sammenhæng i elevernes praktikuddannelse. Derfor anbefaler EVA, at virksomhederne har fokus på, at en kort aftale indebærer en ny opgave med hensyn til at sikre sammenhæng i elevernes praktikuddannelse. Det betyder blandt andet, at virksomhederne bør være særligt opmærksomme på at sætte sig ind i uddannelsens praktikmål og at sikre den forventede progression i elevens opgaveløsning – også når eleven oplæres i forskellige praktikvirksomheder.
- De mere fleksible praktikformer betyder, at eleverne flere gange vil have en aftale, der udløber inden afslutningen af uddannelsen. Hvis en elevs uddannelsesaftale ikke forlænges, og hvis man som virksomhed ikke giver eleven klar besked om hvorfor, er det sværere for eleverne at forstå og lære af deres praktikerfaringer. Derfor anbefaler EVA, at virksomhederne har et skærpet fokus på at være i løbende dialog med eleverne om deres læring i praktikperioden og om, hvorfor en uddannelsesaftale bliver forlænget eller ikke bliver forlænget.
- De mere fleksible praktikformer skaber et behov for, at praktikvirksomhederne i endnu højere grad får et billede af, hvad eleverne har behov for at lære, når de begynder i en kort aftale. En dialog mellem skole og praktikvirksomhed kan være et godt afsæt for at sikre, at eleverne lærer det, der er meningen, i praktikken på tværs af forskellige uddannelsesaftaler. EVA anbefaler, at virksomhederne har en dialog med skolen med henblik på at afklare, om der er særlige praktikmål eller særlige faglige områder, som er vigtige for eleven at have fokus på i den pågældende praktikperiode for at understøtte elevens læring i praktikuddannelsen samlet set.

Om datagrundlaget

Denne evaluering er afgrænset til at fokusere på fire forskellige uddannelser med en udbredt brug af korte uddannelsesaftaler, nemlig uddannelserne til smed, tømrer, frisør og mekaniker.

Evalueringen bygger på en kombination af kvantitative og kvalitative datakilder, som tilsammen udgør et mixed-methods-design. Data består af en registerbaseret undersøgelse og en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse blandt oplæringsansvarlige i 400 praktikvirksomheder. Derudover har EVA gennemført interview med oplæringsansvarlige i ni forskellige praktikvirksomheder samt interview på syv erhvervsskoler med hhv. elever, praktikpladsopsøgende medarbejdere og skolepraktikinstruktører.

Styrken ved analysedesignet er, at det giver både et bredt billede af brugen af korte uddannelsesaftaler og et dybdegående indblik i, hvilke overvejelser og hvilken praksis der kendetegner brugen af korte uddannelsesaftaler.

Dermed er evalueringen et godt udgangspunkt for at diskutere, hvilken betydning de forandrede praktikformer har for elevernes praktik på erhvervsuddannelserne. Dog tager evalueringen ikke højde for den begrænsning i brug af korte aftaler, som indgik i trepartsaftalen i 2016, idet ændringerne på evalueringstidspunktet endnu ikke er trådt i kraft.